

Pedagoginio pašaukimo kriterijus parenkant būsimojus mokytojus

Vanda Kavaliauskienė

Klaipėdos universitetas

Kad ir artėjame prie XXI amžiaus, o mokytojo profesija yra viena iš seniausių, dar ir šiandien aktyviai diskutuojama mokytojo rengimo tema, ieškoma kriterijų, kuriais remiantis būtų galima parinkti pačius tinkamiausius šios profesijos kandidatus.

Apie kūrybinės profesijos (literatūros, mokslo, religijos, tapybos, muzikos ir kt.), taip pat besiverčiantį koku nors amatu, ar dirbantį kitokią darbą žmogų sakoma: „dirba iš pašaukimo“, „mokytojas iš pašaukimo“, „turi tam pašaukimą“, „pašauktas būti rašytoju“ ir t. t. Tie žodžiai, be abejo, pabrėžia asmenybės santykį su darbu (veikla) bei profesinę jos vertę.

Šio straipsnio tikslas – atskleisti priežastis, leidžiančias pedagoginį pašaukimą laikyti būsimojų mokytojų atrankos kriterijumi. Tai bus atliekama remiantis „pašaukimo“, „pedagoginio pašaukimo“ sampratos analize, mokslininkų, pedagogų požiūrių į šį asmenybės bruožą, taip pat tam tikrą šios srities tyrimų rezultatais.

Kalbant apie pedagoginį pašaukimą, neišvengiamai tenka analizuoti pašaukimo sampratą, nes neišsiaiškinus šios sąvokos, šio žodžio reikšmės komponentų, neįmanoma kalbėti apie pedagoginį pašaukimą.

Pašaukimas – plačiai nagrinėjamas žodis. Jį randame religiniame, literatūriniame, edukologiniame kontekstuose. Jis ir psichologijoje, pedagogikoje vartojamas terminas. Iš šio žodžio lietuvių, latvių (*aiicinājums*), lenkų (*powołanie, sklonność*), rusų (*призвание*), vokiečių (*Ruf, Beruf*), anglų (*call, calling, vocation*), prancūzų (*vocation*) kalbų analizės aiškėja, kad semantiniai jo reikšmės komponentai kiekvienoje kalboje ne visai sutampa jų kiekio ir reikšmės požiūriu. Pašaukimo reikš-

mę, semantinius šio žodžio reikšmės komponentus būtų galima skirstyti į tokias grupes:

1) implikuojantys stimulą veikti:

a) išorinį – šaukimas, šauksmas, kvietimas, signalas, prašymas, raginimas, šūkis,

b) vidinį – polinkis, potraukis, poreikis, linkimas, noras, palankumas, predispozicija;

2) orientuojantys pasireikšti dvasingumui – dieviškas kvietimas aukotis; impulsas daryti tai, kas pridera; pagalba kitiems; tarnavimas; jausmas, kad esi pašauktas ir esi tam tinkamas, ypač religiniam darbui; pareiga, paskirtis, lemtis, dalia, gyvenimo prasmė;

3) išreiškiantys sėkmingos veiklos nuojautą – tinkamumo veiklai, profesijai jausmas; specialus gebėjimas (tinkamumas, polinkiai, reikiamų savybių turėjimas);

4) reiškiantys panašias į profesiją sąvokas – specialybė, amatas, veikla, karjera, darbas, tarnyba;

Žodis *pašaukimas*, siejant jį su kitu žodžiu, reiškiančiu kokią nors veiklą, suteikia dvasingumo, pakilumo jausmą.

Pašaukimas iki šiol nedaug tyrinėtas, nors yra nemažai tiek trumpų jo apibūdinimų, tiek gilesne analize pagrįstų samprotavimų apie šį asmenybės bruožą.

Plačiau apie pašaukimą rašė J. Vabalas-Gudaitis, A. Gučas, S. Šalkauskis, A. Maceina, J. Gobis, E. Petkevičiūtė, L. Jovaiša, V. Voveris, K. Pukelis ir kt. Apžvelgus daugelio autorių darbus, pažymėtina bendra visų rašiusiųjų nuostata dėl jo svarbos ir reikšmės žmogaus gyvenimui. Pasak S. Šalkauskio, žmogus negali jaustis laimingas, kai jo gyvenimas prieštarauja jo pašaukimui. Darbas be pašaukimo „virsta prakeikimu“ (J. Vabalas-Gudaitis), o darbas iš pašaukimo teikia „tą džiaugsmo ir gyvenimo jėgą, kuri sudaro maistą žmogaus dvasios gyvenimui“ [6, p. 84]. Teologine prasme pašaukimas – tai „Dievo valios realizavimas, tam tikra pareiga“. J. Bretkūno žodžiais tariant, tai: „Dievo skirta talento naštelė, kurią žmogus savo noru užsideda ant savo pečių.“ [1, p. 324] „Tai aukščiausias tikslas, kuriam žmogus paskiria visą savo gyvenimą ir kuris padeda žmogui maksimaliai išreikšti savo individualybę.“ [14, p. 205]

Esminis pašaukimo bruožas tas, kad jis atspindi asmenybės santykį su konkrečiu darbu ir yra siejamas su įvairiomis profesijomis, tarp jų ir pedagogo.

Profesijos pasirinkimas – kiekvieno asmens subjektyvus reikalas. Tačiau kai teigiama, kad viena ar kita profesija yra žmogaus pašaukimas, tai teikia galimybę kalbėti apie tam tikrus šios profesijos pasirinkimo motyvus, kilusius galbūt iš polinkio, potraukio, poreikio, noro, gabumų ar sugebėjimų dirbti tą darbą.

Pašaukimo reikšmės komponentų spektras leidžia kalbėti apie kiekvienoje kūrybiškoje asmenybėje slypiščius skirtingus jų derinius, skatinančius ieškoti juos atitinkančios veiklos, tam tikros kūrybos rūšies, kurią būtų galima apibūdinti žodžiu *kurti* bei jo sinonimais.

Šie individualūs, asmenybėje glūdinčios „pašaukimo komponentai“, t. y. poreikiai, gabumai, sugebėjimai ir kt., veržiasi pasireikšti, nes pasak A. Maslou, „sugebėjimai reikalauja būti naudojami“ [4, p. 342].

Pedagoginį pašaukimą vertinant kaip būsimųjų mokytojų atrankos kriterijų, reikia įrodyti, kad jis turi požymių, leidžiančių jį tuo laikyti.

Įvairių autorių, mokslininkų, pedagogų nuomonės apie pedagoginį pašaukimą ir jų analizė, manau, patvirtins, kad pedagoginis pašaukimas – būsimųjų mokytojų atrankos kriterijus.

Apie tai rašė nemažai autorių. A. Dystervėgas, mokytojo profesiją laikė pačia garbingiausia ir teigė, kad mokytojo pašaukimas yra vidinė pedagoginio darbo pusė, nukreipta kurti dvasines („ugdyk vaikų dvasią ir išugdysi pasaulį“) ir socialines („įnešk savo (kad ir mažą) įnašą į pasaulio pertvarkymą“) vertybes [3, p. 325]. Autoriaus teigimu, tai taip pat ir siekimas, didelis noras darbuotis pasirinktoje srityje visą savo gyvenimą. Siekdamas pasitikrinti, ar renkasi profesiją iš pašaukimo, mokytojas turi atsakyti į tokius, autoriaus manymu, klausimus: „Ar atiduosi tai profesijai visas savo jėgas? Ar būsi jai ištikimas ir smulkmenose, ir dideliuose dalykuose? Ar skirsi jai visas savo mintis ir jausmus? Ar dirbdamas savo darbą užmirši visa kita? Ar susiliesi su savo profesija? Ar įkūnysi mokytojo profesiją, jo siekimus, jo dvasią? Ar pašaukimas užvaldys tave visiškai, iki galo ir visiems laikams?“ [3, p. 350] A. Dystervėgo nuomone, profesinės paskirties atlikimas yra savo egzistavimo pateisinimas, tikslo, dėl kurio žmogus yra „kūrėjo pašauktas“, pasiekimas.

J. A. Komenskis viena iš būtinausių gerųjų mokytojo savybių laikė pašaukimą ir meilę savo profesijai. Tai, anot autoriaus, pasireiškia mokytojo – asmenybės – veikla pagal dorovės normas („rimtas, sąžiningas darbas“) [9, p. 60], siekimu mokyti ir išmokyti vaiką suprasti laisvės ir pareigos ryšį („mokyti nenaudojant prievartos“), meile darbui, asmenybės galių plėtojimu, stengiantis lavinti intelektualinius ir praktinius sugebėjimus, išminties siekimu, charakterio bruožais – padorumu, mandagumu, išore – eisenai, akių išraiška ir kt. [9, p. 60–61].

S. Šalkauskio įsitikinimu, „į pedagogo profesiją gali eiti tik tie žmonės, kurie iš prigimties turi tam pašaukimą“. Kurie tokių polinkių neturi, „nėra ko ir bandyti savo jėgų“. „Jei apskritai sunku dirbti bet kurią darbą be reikiamo pašaukimo, tai dirbti pedagoginį darbą be pašaukimo yra tikras vargas, niekam nereikalingas ir niekam nenaudingas.“ [17, p. 33] Ir tik „prigimtas į pedagoginį darbą pašaukimas“, autoriaus nuomone, turėtų būti būtina sąlyga žmonėms, pasirenkantiems mokytojo profesiją [17, p. 33].

J. Vabalas-Gudaitis pabrėžė didelį pedagogo asmenybės vaidmenį visam mokymo ir ugdymo procesui ir pedagoginį pašaukimą laikė svarbiu darbo sėkmės bei jo rezultatų šaltiniu. Autoriaus nuomone, pedagoginis pašaukimas esąs pagrįstas aukštais idealais ir susijęs su „pasiaukojimu jaunosios kartos gerovei ir laimei“ [20, p. 144]. Autorius nurodo dvi pedagoginio pašaukimo žymes: 1) „širdies veržimasis“ [10], pasiaukojimas vaikams, siekimas išauklėti juos visaverčiais žmonėmis, padaryti jų gyvenimą humaniškesnį ir prasmingesnį; 2) pedagoginis talentas, apimantis įvairias psichines ypatybes, „susispietusias aplink motinišką arba tėvišką instinktą savo vaikams“ [20, p. 144]. Autorius pažymi, kad pedagoginis pašaukimas daro mokytojo gyvenimą prasmingą ir teikia jam asmeninės laimės.

Apie pedagoginį pašaukimą daug rašė L. Jovaiša. Jo teigimu, ugdytojams keliama nemažai reikalavimų, ne visada aiškiai pagrįstų, todėl išvardijami „tokie asmenybės ruožai, kurie tradiciškai labai pageidaujami, kad jais pasižymėtų mokytoja“ [8, p. 47]. L. Jovaiša pateikia keletą pedagoginio pašaukimo reikalavimų. „*Pedagoginis pašaukimas – tai motyvacinių, potencialinių ir charakteriologinių asmenybės bruožų derinys, įgalinantis rinktis ugdymo darbą, jausti pasitenkinimą savo darbo rezultatais ir gyvenimo prasme.*“ [8, p. 47]

L. Jovaiša pedagoginį pasaulimą apibūdina šitaip: 1) stiprus dvasinių vertybių poreikis. Autorius teigia, kad pedagogas nuolat domėdamasis filosofija, mokslu, menu, dorovinėmis, socialinėmis vertybėmis tampa turtingesnis, tai teikia jam energijos, padeda filosofiskai įprasminti tikrovės reiškinius. 2) Siekimas savo dvasines vertybes perduoti kitiems. Autoriaus įsitikinimu, ugdymo veikėjas yra laimingas ne tik tenkindamas savo dvasinių vertybių poreikius, bet ir stengdamasis realizuoti pedagoginio pasaulimo uždavinius: siekti, kad mokiniai taptų gražesni vidumi ir išore, kad jie suvoktų vertybes ir jomis vadovautųsi, kurtų savo ir kitų laimingą gyvenimą. 3) Empatija, intelektinis ir emocinis jautrumas individualybei. Autorius teigia, kad be tokių asmenybės bruožų kaip empatija, teisingumas, tolerancija, pasirengimas padėti, tvirtumas – pedagoginė veikla neįmanoma. 4) Specialūs pedagoginiai sugebėjimai. Kaip nurodo autorius, pedagoginį sugebėjimą apibūdina įvairūs skirtingų sugebėjimų – diagnostinių, komunikacinių, organizacinių, ekspresyviųjų, akademinųjų, kūrybinių – dariniai, skirtingai dominuojantys įvairiose pedagoginės veiklos srityse. 5) Asmenybės vertybinė išraiška. Šis pedagogo asmenybės bruožas – tai poreikis gyventi tomis vertybėmis, jas realizuoti savo mąstymu ir elgesiu. Čia pedagogo asmeninis pavyzdys tampa ugdomąja vertybe [8, p. 49].

L. Jovaiša taip pat rašė apie mokytojų, turinčių tam tikrą pasaulimą, profesinės veiklos bruožus, atskleidė jų veiklos ypatumus. Tie mokytojai:

- sistemingai kelia filosofinę, psichologinę, pedagoginę ir specialiąją kvalifikaciją,

- vertina savo profesiją, gina jos socialinį ir asmeninį prestižą,

- ištvermingai ir sėkmingai dirba, siekdami gerai mokyti ir auklėti,

- sugeba užkirsti kelią būsimums nesėkmėms, nepasimeta iškilus sunkumų.

Mokykloje su auklėtiniais, jie:

- ieško glaudesnio ryšio; bendrauja lengvai ir korektiškai,

- džiaugiasi ir dėl nedidelių mokinių laimėjimų,

- nesėkmės atveju, mokiniams padarius sunkių klaidų, kilus konfliktų sumaniai randa būdų emocinei pusiausvyrai išlaikyti, klaidoms ištaisyti, teigiamam aktyvumui skatinti.

Bendraudami su kolegomis, mokyklos vadovybe ir kitais švietimo darbuotojais, mokytojai:

- rūpinasi kolektyvo vienybe,
- vertina kolegų pedagogų individualumą, toleruoja kitokią pedagoginį požiūrį,
- objektyviai ir draugiškai vertina kolegų ir viso kolektyvo laimėjimus,
- vykdo mokyklos vadovybės nurodymus.

Su visuomene ir tėvais:

- domisi mokslo, technikos, meno ir kitais laimėjimais, juos vertina ir sumaniai taiko pedagoginei ir visuomeninei veiklai,
- išklauso tėvų nuomonės, linkėjimų ir pastabų, pedagogiškai juos šviečia.

Patys:

- stengiasi gyventi ir dirbti vadovaudamiesi idealinėmis vertybėmis,
- savo gyvenimo prasmę mato pedagoginėje veikloje, jaunosios kartos ugdyme [21, p. 7–8].

V. Šernas apibūdina pedagoginį pašaukimą kaip vieną iš pagrindinių meistriškai dirbančio mokytojo profesijos bruožų ir teigia, kad jis pasireiškia:

1. pedagogišku charakteriu, t. y.:

- a) empatiškumu („nori mokiniams padėti, jaučia jų bėdas, kartu su jais ieško atsakymų, juos lydi abipusės šilumos blyksniai“),
- b) veiklia meile mokiniams,
- c) humaniškumu („jo veiklos devizas – žmogiškumas, gerumas“),
- d) dvasingumu („dvasinės jėgos žmogus“).

2. Pedagoginiu talentu.

3. Sugebėjimais:

- a) socialiniais („mėgsta šią profesiją, įsitikinęs jos reikšmingumu, nuoširdžiai nori savo mokinius padaryti ne vien gerais specialistais, bet ir dorais piliečiais, žmonėmis, šeimos nariais, yra mokinių advokatas, moko juos išmintingos gyvenenos, nori padaryti juos laimingus“),
- b) kūrybiniais („nestandartiškai mąsto, geba rasti originalų sprendimą, įtaigų veiklos būdą, nežiūrint pedagoginės situacijos sudėtingumo“),

c) organizaciniais („organizuoti mokinius į darbingą kolektyvą, padėti jiems užsiimti saviuokla ir savišvieta“) [11, p. 63].

Iš pedagoginio pašaukimo termino ryškėja jo esmė, svarba ir reikšmė pedagoginei veiklai. Pedagoginio pašaukimo esmę galima atskleisti jo struktūros dalių ypatumais.

Pedagoginio pašaukimo motyvacinėje dalyje ryškus pedagoginės veiklos prasmės suvokimas, materialinės tikrovės peržengimas, o tai, L. Jovaišos žodžiais tariant, „įžengimas į idealiąją dvasinę tikrovės sritį“ [7, p. 39]. Čia iš praktinių („profesinės paskirties“, „pedagoginio darbo prasmės“), prigimtinių („saviraiško siekimo“), kultūrinių (mokslo), socialinių („išauklėti pilnaverčiais žmonėmis“) vertybių dominuoja dvasinės: „aukėjimasis jaunosios kartos gerovei ir laimei“, siekis „padaryti jų gyvenimą prasmingesnį, humaniškesnį“, noras „siekti estetiškos brandos ir laimės“. Kitaip sakant, motyvacinėje „pedagoginio pašaukimo“ struktūros dalyje „išvedamos į priekį“ realinės, taip pat idealinės vertybės, iš kurių labiausiai išsiskiria dvasingumas. „Dvasingoji“ mokytojo veiklos pusė pasireiškia jo siekimu atskleisti vaikui realines ir idealines, kūniškąją ir dvasiškąją, laikinąją ir amžinąją žmogaus gelmes ir padėti jam orientuotis, J. Girniaus žodžiais tariant, toje „amžinoje opozicijoje <...> tarp „aukštyn“ ir „žemyn“, tarp mūsų dvasinių siekimų ir vitalinių, arba kūninių, geismų“ [5, p. 244], parodyti, kad žmogus „nėra nei tik kūninė, nei tik dvasinė būtybė, o įkūnyta dvasia – spiritus incarnatus“, kad „dvasia ir kūnas nėra iš esmės priešai“ [5, p. 245], skatinti išskylančią įtampą tarp dvasios ir kūno įveikti „dvasios primatą kūniui“ [5, p. 244] ir remiantis tuo „išvesti“ vaiką, nukreipti ir palydėti jį žmogiškojo pašaukimo keliu „gerovės ir laimės“, o svarbiausia – dvasinės tobulybės link.

Dvasingumas, be abejo, įprasmina žmogaus gyvenimą ir darbą, paverčia jį pašaukimu, o jo dominavimas pedagoginėje veikloje daro ne tik paties mokytojo gyvenimą prasmingą ir kelia jo profesinę vertę, bet ir „žadina“ vaiko prigimtyje glūdintį dvasingumą, kad jis mąstytytų ir veiktų dėl aukščiausių idealų.

Kaip matyti, pedagoginio pašaukimo struktūros motyvacinėje dalyje dominuoja idealinės vertybės, kurias pedagogas siekia perduoti savo mo-

kiniams. Tai gali būti įrodymas, kad, anot S. Šalkauskio, „dvasia veržiasi į gamybą“ [18, p. 57], siekia „dirbti savo darbą“.

Pedagoginio pašaukimo struktūros potencinėje (lot. *potentija* – galimybė – paslėptos, slaptos galimybės, sugebėjimai, jėgos, reikalingos kuriems nors veiksmais atlikti [19, p. 610]) dalyje ryškios „pedagoginės asmenybės žmės“: „prigimtiniai polinkiai į pedagoginį darbą“, „pedagoginiai gabumai“, „intelektualumas“, „pedagoginis talentas“, „specialūs pedagoginiai gebėjimai“, „pedagoginis kryptingumas“, „teigiamas požiūris į savo profesiją“ [17, p. 49].

Kokių pedagoginių galimybių ir ypatybių visumą brandina šios „pedagoginės asmenybės žmės“? Akivaizdu, kad jos apibūdina mokytoją kaip profesionalą, pasako jo praktinės veiklos pobūdį. Pedagoginiai gabumai, specialūs pedagoginiai sugebėjimai ir kitos „žmės“ yra ypatingi mokytojo veiklos instrumentai, suteikiantys jam savitą pokrypį. Potencinėje pedagoginio pašaukimo struktūroje ypač svarbūs yra „gabumai“ (angl. *ability, giftedness*). *Ability* (gabumai) apibūdinami šitaip: „Ypatybės, savybės, pajėgumai, galėjimai, sugebėjimai, mokėjimai, fiziniai ir protiniai pajėgumai, talentas, įgudimai, įgalinantys asmenį atlikti kokį nors ypatingą veiksma ar pasiekimą per apibrėžtą laiko tarpą. Esminis dalykas yra tai, kad asmuo gali atlikti užduotį dabar, be jokio tolesnio pasirengimo.“ [15, p. 1]

Nemažiau svarbūs yra pedagoginiai sugebėjimai, formuojami gabumų pagrindu. Didelę potencinę jėgą slepia polinkiai, kurie yra gabumų rodiklis. Polinkis apibūdinamas kaip „požiūris, verčiantis veikti ar keliantis norą veikti ypatingu būdu“ [2, p. 398]. Polinkis „kreipia asmenį į praktinę veiklą, verčia imtis ne tiek teorinio, kiek praktinio darbo; skatina valdyti, keisti tikrovę“ [7, p. 149].

Iš ypatingų pedagogo asmenybės „žymių“ reikšmių analizės, galima manyti, kad pedagogas, turintis šias profesinės veiklos „potencijas“, veiks originaliai, kūrybiškai ir efektyviai.

Pedagoginio pašaukimo struktūros dalies, įvardytos charakteriu, turinys, be abejo, pabrėžia mokytojo asmenybės ir jo veiklos dorovinę kultūrą.

Tai leidžia mokytojui ne tik viešai skelbti aukštas dvasines vertybes, bet ir perduoti jas mokiniams.

Šioje pedagoginio pašaukimo struktūros dalyje ypač akcentuojamas pedagogiškas charakteris, kantrybė ir vaiko meilė. Mokytojas, kantriai ir su meile vesdamas mokinį gėrio keliu, mokydamas jį galvoti apie gėrį, reaguoti į tai, kas gera, skatindamas pasirinkti tai, kas gera, „augina“ jo praktinę išmintį, padeda įveikti pasitaikančias kliūtis, brandina mokinio charakterį, sugebėjimą nepalūžti ir pasirinkti geriausią iš to, ką jam teikia gyvenimas.

Iš pedagoginio pašaukimo struktūros ir turinio analizės galima daryti išvadą, kad „pedagoginis pašaukimas“ – tai

motyvacija	–	potencija	–	charakteris =
= realinės ir idealinės vertybės	–	pedagoginiai gabumai ir sugebėjimai	–	pedagoginis charakteris =
= dvasingumas	–	profesionalumas	–	meilė.

Akivaizdu, kad šie pedagoginio pašaukimo struktūros komponentai, atsižvelgiant į pedagogo profesijai keliamus reikalavimus, yra labai svarbūs ir teikia galimybę išgyventi pedagoginį pašaukimą kaip vertybę. Bet jie dar negarantuoja, kad taip ir bus. Esti pavyzdžių, rodančių, kad ir labai aukštos kvalifikacijos, „meisteriška“ dirbantys mokytojai ne visada pasiekia „vertybės lygį ženklinančias aukštumas“. Visos pedagoginio pašaukimo struktūros komponentai gali būti pavadinti „pedagoginio pašaukimo gėrybėmis“, kurios tėra tik sąlyginės vertybės. Anot A. Statkevičiaus, „gėrybė tikraja vertybe tampa tik ją panaudojant gėrio vertę turinčio socialinio idealo reikalui ir iki praktinio jų panaudojimo, pagal dorovinį vertinimą, turi tiktai nulinę vertę“ [16, p. 127].

Įprasta manyti, kad siekimas realizuoti savo gabumus ir sugebėjimus ne tik naudojantis, bet ir kuriant kultūrą, išgyvenant jos vertybes, jas puoselėjant, yra natūralus mokytojo poreikis, profesinė būtinybė. Todėl pedagoginio pašaukimo gėrybių kupinas mokytojas turi galimybę „vertinti gyvenimą“, ir tai, pasak J. Girniaus, „<...> reiškia vykdyti savo žmogiškąjį pašaukimą <...>“ [5, p. 21], „<...> išplėsti savo kūrybinius laimėjimus ir tuo būdu laiko trukmę pakelti į istorijos rangą“ [5, p. 83]. Vadinas, pedagoginis pašaukimas gali būti išgyvenamas kaip verty-

bė, kai jo teikiamomis gėrybėmis grindžiama pedagoginė veikla ir ji padeda gėrio vertę turinčiam idealui jas kurti ir įtvirtinti.

Taigi pedagoginis pašaukimas tiesia trumpesnę ir tiesesnę kelią į mokinio širdį ir protą, o jo realizavimas profesinėje srityje, be abejo, neša sėkmę. Mokytojas iš pašaukimo, turintis daugelį „pedagoginio pašaukimo teikiamų gėrybių“, artėja prie „pilnutinės“, „brandžios“ asmenybės, kuri mokslinėje literatūroje apibūdinama kaip:

- sugebanti mylėti ir dirbti (Freudas);
- sugebanti intymiai ir produktyviai bendrauti su kitais asmenimis (Ericsonas);
- sugebanti prasmingai gyventi (Binswangeris);
- atradusi gyvenimo prasmę ir misiją (Franklis);
- besivadovaujanti sąžine ir universaliais etiniais principais (Kohlbergas);
- visiškai save (savo prigimtį) aktualizuojanti (Rogersas) ir kt. [13, p. 149].

Pedagoginį pašaukimą studijavę autoriai teigia, kad šis asmenybės bruožas atpažįstamas iš profesinės veiklos.

Pedagoginis pašaukimas ir visos jame glūdinčios „gėrybės“ nėra įgyvendinti, kol egzistuoja tik abstrakčiai. Siekiant jų įgyvendinti, reikia pedagoginio pašaukimo „gėrybes“ „perkelti“ į konkretaus žmogaus veiklą, kad jos taptų biografija, strategine jo gyvenimo linija, „trajektorija“, asmeniniu gyvenimo tikslu, likimu, t. y. vidinėmis žmogaus veiksmų pasiskatomis, stimulais ir motyvais.

1995 m. Klaipėdoje buvo atlikta turinčių ir neturinčių pedagoginio pašaukimo bruožų mokytojų apklausa. Pirmųjų nuomone, pedagoginio darbo sėkmė labiausiai priklauso nuo pedagogo asmenybės, 10 proc. sėkmės, anot jų, lemia aplinka.

Neturintys pedagoginio pašaukimo (2 grupė) du kartus dažniau negu pirmieji, pirmenybę teikia aplinkos veiksniams, nors daug dėmesio skiria ir asmeninėms savybėms.

Abiejų grupių mokytojų pastangos atlikti darbą pateiktos 1 lentelėje.

1 lentelė. Pastangos atlikti darbą

<i>1-osios grupės mokytojai</i>	<i>2-osios grupės mokytojai</i>
<p>Stengiasi:</p> <p>a) dirbti pagal aukščiausius profesinius kriterijus (atsakymų pavyzdžiai) – siekiu dirbti tobulai, bet tobulėjimui ribų nėra, – daug jėgų skiriu savo dalyko mokymui;</p> <p>b) siekti metodinių žinių – mokausi, kaip pateikti žinias;</p> <p>c) tobulinanti savęs pažinimą – stengiuosi pažinti save, – daug ko turiu pasimokyti iš gyvenimo, – turiu nuolat tobulintis, kad nenutolčiau nuo gyvenimo, – turiu ko pasimokyti iš vaikų, – privalau įgyti mokinių autoritetą;</p> <p>d) siekti dvasingumo – patiriu sėkmių ir nesėkmių. Bet, nepaisant to, myliu vaikus ir stengiuosi atiduoti jiems viską, ką turiu. (O gal tai laimė?), – mokykloje privalau pamiršti savo gyvenimo nesėkmes, materialinius nepriteklius, nes vaikai dėl to nekalti.</p>	<p>Stengiasi:</p> <p>gerai atlikti darbą (atsakymų pavyzdžiai) – esu darbininkė, be didesnės fantazijos, bet stengiuosi sąžiningai atlikti savo darbą, – stengiuosi dirbti, kaip sugebu, – noriu dirbti, kad mokiniai prisimintų, kad mokiau būtent aš, – mokau vaikus gražaus elgesio, kruopštumo, sumanumo, – stengiuosi, kad pamokos būtų nenuobodžios.</p>

Iš šių grupių mokytojų pedagoginio darbo analizės paaiškėjo, kad mokytojai, turintys pedagoginio pašaukimo bruožų, nepalankių aplinkybių nevertina kaip lemtingų kliūčių ir jų nepaisydami stengiasi dirbti pagal aukščiausius profesinius kriterijus.

Mokytojams, neturintiems tokių bruožų, nepalankios aplinkybės kelia nusivylimą, jie dažniau akcentuoja, kad jų didelės pastangos išmokyti vaikus neduoda rezultatų. Toks požiūris nuspalvintas nusivylimu.

1-osios grupės mokytojai turi tai, kas žadina, skatina, nukreipia, padeda sutelkti bei išlaikyti pastangas ir atkakliai siekti kokybiškos ir prasmingos pedagoginės veiklos, t. y. jie jaučia poreikį realizuoti save savo gebėjimais. Tai rodo stiprią jų motyvaciją.

Iš tyrimų duomenų (2 lentelė) galima spręsti, kad mokytojai iš pašaukimo patenkinti savo darbu, profesija, jaučiasi savo vietoje, yra laimingi. Bet 1-osios ir 2-osios grupės mokytojų pasitenkinimo darbu ir teigiamų emocijų šaltiniai skirtingi.

2 lentelė. Pasitenkinimo ir teigiamų emocijų šaltiniai

Eil. Nr.	1-osios grupės mokytojai	42 variantai		Eil. Nr.	2-osios grupės mokytojai	30 variantų	
		Iš jų	%			Iš jų	%
1.	Kai jaučiu aplinkos harmoniją ir dvasinį ryšį su mokiniais	12	29	1.	Kai matau vaikų norą mokytis	7	23
2.	Kai matau vaikų norą eiti į mokyklą, mokytis	10	24	2.	Kai matau savo darbo rezultatus (mokomojo dalyko)	7	23
3.	Kai mokiniai gerai moka mano dalyką	7	17	3.	Kai matau darbo rezultatus	6	20
4.	Kai matau rezultatą (nebūtinai mokomojo dalyko)	5	12	4.	Kai yra tarpusavio supratimas	4	14
5.	Kai esu reikalinga mokiniams	4	9	5.	Kai esu reikalinga mokiniams	3	10
6.	Kai jaučiu tėvų ir mokinių dėkingumą	4	9	6.	Kai matau mokinių kultūrą	2	7
				7.	Kai mielai einu į darbą	1	3

Labiausiai 1-osios grupės mokytojai džiaugiasi, kai mato ir jaučia aplinkos harmoniją ir dvasinį ryšį su mokiniais. Mokytojų atsakymų pavyzdžiai: didžiausią pasitenkinimą jaučiu tuomet, kai aplink save matau giedrus veidus; kai matau geranoriškai nusiteikusius kolegas; kai jaučiu aplinkos harmoniją; kai geri mokinių poelgiai; kai randu dvasinį ryšį su mokiniais; kai matau, kad mokiniai laimingi. Daugelio mokytojų pasitenkinimo šaltinis yra stipri mokinių mokymosi motyvacija.

Pavyzdžiui: kai matau, jog mokiniai mėgsta dalyką, nori jį suprasti; kai vaikai nori tęsti pamoką; kai vaikai šypsosi išmokę ką nors nauja; kai mokiniai yra geros nuotaikos ir noriai dirba; kai mokiniai nori eiti į mokyklą. Šios grupės mokytojus taip pat džiugina tėvų ir mokinių dėkingumas ir pojūtis, kad yra reikalingi. Atsakymų pavyzdžiai: kai matau patenkintus tėvus; kai jaučiu tėvų dėkingumą; kai mokiniai manęs neužmiršta; kai vaikai klausia mano patarimo, patikėdami savo paslaptis; kai matau, kad jie klausosi, ką aš jiems kalbu; kai suprantu, kad esu jiems reikalinga ir kt.

Visada buvo ir yra pageidaujama, kad mokytojas dirbtų iš pašaukimo. Toks mokytojas turi daug pedagoginių „gėrybių“, galinčių suteikti patrauklumo ir kompetencijos. Pedagogui iš pašaukimo būdingas vidinis noras, siekimas „nešti savo talento naštelę“. J. H. Pestalocis yra sakęs: „Geras mokytojas iš dangaus nenukris, reikia norinčių ir galinčių jais būti.“ [12, p. 33] Tai glūdi pedagoginiame pašaukime ir sustiprina jį kaip kriterijų parenkant būsimuosius mokytojus.

Apibendrinant galima teigti, kad:

1. Pedagoginis pašaukimas – svarbus ir reikšmingas asmenybės bruožas.

2. Žmonės, pasirinkę profesiją iš pašaukimo, turi tam tikrų ypatumų.

3. Žmogus, pasirinkęs profesiją iš pašaukimo, gali pasiekti daugiau toje srityje negu kitoje ir patirti džiaugsmą bei pasitenkinimą.

4. Pedagoginis pašaukimas skatina tobulėti, brandina vertybes, ypač dvasingumą.

5. Pedagoginis pašaukimas – originalios, kūrybiškos ir efektyvios mokytojo profesionalo veiklos prielaida.

6. Pedagoginis pašaukimas tai:

a) dorovinė pedagogo asmenybės kultūra,

b) pedagoginės veiklos dorovinė kultūra.

7. Kai pedagogas dirba iš pašaukimo, tai yra profesinės mokytojo brandos rodiklis.

8. Pedagoginis pašaukimas – būsimųjų mokytojų atrankos kriterijus.

THE CRITERION OF PEDAGOGICAL CALLING FOR THE SELECTION OF FUTURE TEACHERS

Vanda Kavaliauskienė

Summary

Key Words: pedagogical calling, a criterion, a selection of future teachers, motivation, potentiality, character.

The idea of the article is to show that pedagogical calling is a relevant criterion for selection of future teachers. This notion is developed from a theoretical analysis and the results of the research dealing with pedagogical calling.

Revealing the essence of pedagogical callings as well as its structure (a combination of personality's features; namely, motivation, potentiality and character) and the peculiarities of its manifestation in pedagogical work/activity are supposed to strengthen the central idea of the article.

Literatūra

1. Bertkūnas J. *Rinktiniai raštai*. Vilnius: Mokslas, 1983.
2. *Collins Cobuild. Essential English Dictionary*. Manufacturing, Glasgow: Harper Collins, 1993.
3. Dystervėgas A. *Pedagoginiai raštai*. Kaunas, 1988.
4. *Gėrio kontūrai*. Vilnius: Mintis, 1989.
5. Girnius J. *Tauta ir tautinė išikimybė*. Chicago, 1961.
6. Gučas A. *Pašaukimas ir darbas*. Kaunas, 1937.
7. Jovaiša L. *Hodegetika*. Kaunas: Agora, 1995.
8. Jovaiša L. *Edukologijos pradmenys : Studijų priemonė*. Vilnius, 1993.
9. Komenskis J. A. *Pedagoginiai raštai. Pedagoginės studijos*. I knyga. Roma, 1991.
10. *Mokykla ir gyvenimas*. 1923. Nr. 6–7.
11. *Mokytojas (dėstytojas) modernaus profesinio rengimo procese*. Kaunas: VDU, 1996.
12. Pestalocis J. H. *Pedagoginiai raštai*. Chicago, 1990.
13. Pikūnas J. *Nuo asmens iki asmenybės*. Chicago, 1990.
14. *Psichologijos žodynas*. Vilnius, 1993.
15. Reber A. S. *Dictionary of Psychology*. USA: Penguin Books, 1995.
16. Statkevičius A. *Žmogaus gebėjimas*. Chicago, Illinois, Alvudas, 1990.
17. Šalkauskis S. *Rinktiniai raštai. Pedagoginės studijos*. I knyga. Roma, 1991.
18. Šalkauskis S. *Rinktiniai raštai. Pedagoginės studijos*. II knyga. Roma, 1991.
19. *Tarptautinių žodžių žodynas*. Vilnius: Mintis, 1969.
20. Žemaitis V. *Sąveikos etika*. Vilnius, 1983.
21. Формирование педагогической направленности студентов в университетах. Вильнюс, 1987.